

Forsterkningsbegrepet

Filosofisk tankespinn kan ikke oppheve effekter

Børge Holden
psykologspesialist

Samfunnet trenger brukervennlige løsninger mer og mer. I den forbindelse er Hillestads tanker fra skrivebordet lite nyttige.

I min debatt med Torgeir Hillestad har jeg utelukkende konsentrert meg om 'forsterkning' fordi han selv tok opp begrepet. Atferdsanalyse, og mine interesser, er bredere.

Forsterkning kan «stå på egne ben». Kun å endre atferdskonsekvenser kan være en god løsning. En pasient knekte brillene og måtte følges til optiker. Etterpå gikk pasient og personale på kafé. Det ble mye brilleknekkning. Da man sluttet å kombinere optikertur med kafébesøk, opphørte den. Det betyr ikke at kaféturene forklarte alt. Hun mestret sinne dårlig, og savnet å være ute på ting, for å nevne noe. Også det ble det gjort noe med.

Alle forklaringer er «saksforhold», men når noe skjer på grunn av noe, og ikke på grunn av noe annet, kalles det vanligvis en forklaring, eller en årsak, både i dagligliv og vitenskap. I atferdsanalytisk forskning brukes eksperimentelle N = 1-designer for å vise om tiltak, også rene konsekvenser, forklarer endring. Hvis ikke eksperimenter kan vise det, hva kan da vise det?

Uansett er atferd og konsekvens noe hver for seg, og det er ikke sirkulært å forklare endring i én part med endring i en annen

Forsterkning er en relasjon mellom atferd og konsekvens. En relasjon har (minst) to parter, og atferd og konsekvens er adskilte. Hillestad ser litt skog, og ikke bare trær, når han skriver at forsterkning kan bli «en funksjon av responsen», for det er selvfølgelig vanlig at atferd påvirker sine konsekvenser. Ellers hadde det vært liten sammenheng mellom hva vi gjør, og hva det fører til. Men også konsekvenser som ikke påvirkes av ens atferd, kan være forsterkende. Mange gjør mye rart som følge av tilfeldigheter. Uansett er atferd og konsekvens noe hver for seg, og det er ikke sirkulært å forklare endring i én part med endring i en annen.

En-faktorforklaringer er ikke mer sirkulære og «selvrefererende» enn komplekse forklaringer, men er utilstrekkelige når de utelater for mye til at problemer kan forstås godt nok til å kunne gjøres noe med, logisk nok. Men modeller som ser alle menneskets «særegenheter og vesensbestemmelser», og vel så det, som Hillestad ønsker, er jeg skeptisk til. Psykologi er komplekst, og «sannhet» er vanskelig å oppnå. Det er umulig å bli enig om hva som skal studeres, og hvordan, og om når man «er i mål», når målet attpåtil flytter seg. Mål om forståelse må være realistiske. Derfor er det viktig å stikke fingeren i jorden, og utvikle relevante og komplekse nok modeller for å kunne dytte atferd i bedre retninger når den kommer skjevt ut. Samfunnet synes å trenge brukervennlige løsninger mer og mer. I den forbindelse er Hillestads tanker fra skrivebordet lite nyttige.